

Анна Стен

Анна Стен.

28 червня 2006 виповнилося 100 років з дня народження актриси німого та звукового кінематографа, нашої співвітчизниці, киянки Анни Стен (28.06.1906, Київ — 23.11.1993, Нью-Йорк).

Олена Новикова

Згадка про Анну Стен

Ксенія Десні.

Творче життя актриси починалося в Києві, продовжувалося в Москві, Берліні та Нью-Йорку. Знявшись на батьківщині в 7 картинах у відомих режисерів В.Туріна, Я.Протазанова, Л.Оболенського, Б.Барнета, Є.Черв'якова з 1927 по 1929 роки, «нова», як писали в пресі, «Віра Холодна» кінозірка Анна Стен від «Межрабпомфільму» поїхала з Москви до Берліна, де за традицією знялася в соціальній драмі німецької режисерки М.Харднер «Бухгалтер Кремке» (1930, німий), а потім у відомого співвітчизника Федора Оцепа – «Місс Менд», «Земля в полоні», «Вбивця Дмитро Карамазов» (1931, звуковий). Після прем'єри А.Стен зажила європейської слави і її запросили до співпраці з відомими німецькими кінорежисерами Р.Седмаком, Х.Шварцем, Є.Дюпоном вже в німецької кіностудії УФА. Нові стрічки, де вона знімалась у головних ролях разом з такими зірками, як Ханс Альберс, Фріц Кортнер, Еміль Яннінгс та ін. ставали помітним явищем у німецькому кіно, а пісні у виконанні А.Стен – хітами.

У зарубіжних довідниках дані про А.Стен часто подавалися з помилками, зокрема дата її народження. На підставі знайденої анкети, власноручно підписаної А.Стен, (зберігається в РДАЛІ, Москва) ми знаємо, що наша співвітчизниця народилася в Києві 1906 року.

Її незабуте в Росії і до останнього часу майже невідоме в Україні ім'я увійшло в аналі історії світового кіно.

До 100-річчя Анни Стен (уродженої Фесак, дочки Петра Фесака з роду запорозьких козаків) знайдено начерки з німецького періоду діяльності, з її американського життя та враження від американських стрічок за її участю в головних ролях.

Німецьке кіножиття Анни проливає світло на деякі цікаві факти буття українських кіномитців за кордоном (у Німеччині). Стен була не першою посланницею України, зіркою на небосхилі німецького кіно. Серед чоловіків-акторів-іноземців у 20 роки ХХ століття в Берліні популярним був Григорій Хмара (1889–1970), колишній актор МХАТу, який з трупою під керівництвом М.Чехова після гастролей в Європі не повернувся в нову Росію і залишив-

ся в Берліні аж до 1932 року. В німецькій пресі полтавчанина Григорія Хмару називали геніальним ексцентричним актором. Він уславився роллю Разкольниковою у фільмі Роберта Файне, грою в стрічці Георга Вільгельма Пабста «Безрадісний провулок» та ін. Хмара зустрічався із молодим Довженком, коли той навчався майстерності художника в Берліні. Вони навіть захоплювалися однією актрисою, блискучою зіркою німого кіно Астою Нільсен. Г.Хмарі більше поталанило, Аста вибрала його своїм чоловіком...

Поява звукового кіно обернулася трагедією для Хмари. Його акцент висміювали в пресі. Спроба повернутися в Радянський Союз не вдалася. Актор виїхав у Францію, де виступав у другорядних ролях в кіно або виконував циганські романси в кабаре.

Поява звукового кіно перекреслила і кар'єру емігрантки з Росії українського походження Ксенії Олександрівни Десницької (народилася в м.Остер Чернігівської губернії 1894 року, дата смерті невідома). Вона під псевдонімом Десні та її брат* знімалися в німецькому кіно в 20 років і була шалено популярною. У 1921 році вона зіграла в стрічці «Japho», після чого з нею оформила контракт згадана кіностудія УФА. Наступним фільмом Ксенії стала «Чорна пантера» режисера Йоханнеса Гутера за твором відомого українського політичного діяча і письменника Володимира Винниченка. У 1924 році знялася в головній ролі в картині «Der Spring ins Leben» разом із Хансом Альберсом, Віллі Фріцем та ін. Другорядну роль якоїсь дівчини в цій стрічці виконала тоді ще невідома Марлен Дітріх. У 1926 році Ксенія Десні була обрана «королевою російського Берліна». З появою звуку зірка Ксенії Десні почала згасати. Спроба реалізувати себе у французькому та англійському кіно не мала успіху...

Анна Стен з'явилася в Берліні не емігранткою. Маючи величезний досвід гри в німому кіно, на відміну від своїх українських попередників у Німеччині, не зламалася з приходом звуку, успішно оволоділа правилами нової гри. Вона сміливо вела свою роль Грушеньки в своєму першому звуковому фільмі «Вбивця Дмитро Карамазов» (реж.

Ф.Оцеп) німецькою. Хтось із критиків звернув увагу на її надто тверду вимову. Більшість же писала, що А. Стен володіє німецькою, а в грі поєднує російську школу з опанованою нею німецькою технікою виконання драматичної ролі. Завдяки звуковій глядачі почули її, за словами німецької преси, приємний тембр голосу. І далі кар'єра Анни Стен продовжувалася в Німеччині успішно вже як зірки європейського масштабу.

Не революція у світовому кінематографі, а скоріше згода А.Стен на контракт роботи в Голлівуді, запропонований їй продюсером С.Голдвіном, мала певний немовби фатальний характер. Правда, не тільки Анна, а й інші відомі режисери і актори Європи виїжджали туди попрацювати (Любич, Мурнау, Пола Негрі, Еміль Яннінгс). Правда і те, що не одна Анна, як можна припустити, не тільки з такої причини вирішила поїхати в Америку. Тут були і особисті, родинні мотиви і, напевно, об'єктивні. Федір Оцеп, Г.Хмара та ін. у ті ж 1932–33 роки покинули Німеччину, де до влади прийшли націонал-соціалісти. Голлівуд же давав акторам багато радості своїми технічними і матеріальними можливостями і в той же час, як Молох, в більшості випадків нівелював особистість актора, особливо європейського. Останні ж, ще не знаючи цього, як метелики, злітали на світло голлівудського ліхтаря. Про нещастя цих акторів писала на власному досвіді відома німецька кіноактриса Діана Каренн та інші історики кіно, пригадуючи «посередню» долю деяких гарних європейських кіноакторів в Америці.

Цю ситуацію не уявляла собі й Анна Стен. Крім об'єктивних факторів, зашкодив їй, не бажаючи цього, і безпосередньо С.Голдвін. Попередня широка реклама Анни як нової Грети Гарбо (Анна з її емоційністю, живим слов'янським темпераментом у цьому порівнянні не мала потреби як актриса еталонної зовнішності, з власним обличчям та гарним іміджем), зміна режисерів — відомого Фріці Маурітца на режисерку «жіночих» фільмів Дороті Арзнер (спільнота і критики були на боці Маурітца) — все це привело до невдачі розрекламованого фільму «Нана» за романом Золя з Анною Стен в головній ролі. Маючи великий досвід зображення драматичної долі жінок, які за різних обставин ставали особами «легкої поведінки» й опинялися на соціальному дні у фільмах російського режисера Ф.Оцепа «Земля в полоні» (1928, Росія) та «Вбивця Дмитро Карамазов» (1931, Німеччина), досвід, що Анна продемонструє в наступному після «Нана» американському фільмі за сюжетом Л.Толстого «Воскресіння» («We live again», реж. Р.Мамулян), Анна була, певно, волею С.Голдвіна та режисерки, просто вихолощена в своїй першій американській стрічці. Якщо на початку «Нана» Анна Стен змогла наділити якимись характерними рисами свою героїню, то далі з неї зробили гарненьку ляльку в різноманітних строях, якусь ефемерну особу без будь-якого попереднього життєвого досвіду, що нею крутять-вертять підступні псевдоподруги. Стрічка вийшла наповнена мелодраматичними стражданнями, плаксивістю і постійними наїздами на глядача: «ну, подивіться, яка ж вона гарненька, ніжна». Не такою мала бути поява європейської зірки в новій аудиторії нового континенту. Про це писали польські та французькі кінокритики. Тепер після перегляду цієї стрічки і ми могли уявити, як

непросто було Анні будувати свою кар'єру в новому середовищі. Проте вона і в цій ситуації не зламалася. З іншими режисерами в інших картинах вона як гарна професійна актриса знайшла свій шлях, на жаль, не такий блискучий, як у Європі (фільми Дж.Кромвелля, Л.Кінга, Е.Дмитрика разом з Гаррі Купером та іншими відомими акторами), проте досить помітний, бо згадка про Стен є в багатьох кінодовідниках. Невідомо, яка пам'ять існує про Анну в сучасній американській культурі. Її чоловік-режисер, продюсер Євген Френке, найвідданіший її друг, одностудієць і шанувальник, помер раніше за дружину. Дітей, здається, не було. В американській кіноакадемії довідки, чи є архів кіноактриси в них, ми не отримали. В Москві колись жила рідна сестра А.Стен, яку вона просила розшукати вдову Є.Черв'якова ще в 50-ті роки (згідно з листом у фонді РДАЛІ). Можливих нащадків сестри знайти не вдалося, бо в старовинному будинку в центрі Москви тепер розмістилося посольство іноземної держави, і куди поділися колишні мешканці, невідомо. Слабка надія на якусь неймовірну можливість доторкнутися до родинного архіву, фотографій батьків Стен, про яких писали в довідниках суперечливі відомості, згасла...

Можливо, хтось із патріотичної української діаспори, з кола тих, які уклали енциклопедію про українців в Америці (де А.Стен представлена українською зіркою в Голлівуді) звернув увагу на 100-річний ювілей Анни? Невідомо, чи зберігся особняк Анни і Френке. Якщо ж зберігся, то чи відомо, що належав він визначній кіноактрисі з Європи? Фотографія його і навіть Анни в одній із кімнат зафіксована в статті про визначного архітектора, уродженця Відня, що в 30-ті роки ХХ ст. будував офіційні будинки в Голлівуді і особняки для відомих кіноакторів. Ідеться про доробок архітектора-модерніста Роберта Нойтри, який був буквально одержимий творчістю авангардного напрямку (Architecture Richard Neutra's Hollywood. A modernist ethos in the land of excess. By Thomas S.Hines. Architectural Digest, vol. LIII №4 (1996)).

Першим із приватних особняків за проектом Нойтри була будівля на замовлення його приятеля і шанувальника Євгена Френке. Ця будівля в Санта Моніка Каньоні, побудована у 1934 році, найбільш вертикальна із споруджених архітектором авангардних споруд такого призначення. До речі, ініціатором особняка виступив Є.Френке, який вважав Нойтру найкращим представником авангардного напрямку в сучасній архітектурі. В статті пишуть, що сама А.Стен до цієї ідеї поставилася стримано і досить скептично. До Р.Нойтри будинки для кінозірок мали вигляд «консервативного історизму».

1935 року Нойтра збудував віллу для Й.фон Штернберга, потім для актриси Луїзи Райнер. Будинок Стен і Френке вважається найцікавішим серед них. У 1938-му за проектом Нойтри з'явився будинок для режисера Альберта Левіна («The Picture of Dorian Gray», «Pandora» and the «Flying Dutchman» та ін.) за 500 «ярдів» від резиденції Стен-Френке. Левін, вже знаючи їх, попросив архітектора придумати для нього щось особливе. А офіс Universal-Internationale Pictures (Р.Нойтра, 1932) газета Los Angeles Times назвала одним з визначних місць Голлівуду...

*Віктор Десні (Десницький, 1906–1979 рр.) починав у Німеччині, потім працював у Голлівуді.